

Staňkové („Relikviář svatého Maura“ a „Restaurování Relikviáře sv. Maura“). Autorka se v nich zabývá dobou vzniku relikviáře (datuje ho do let 1225–1230), architekturou relikviáře, uměleckou výzdobou, použitou ikonografií, vizuálními texty vloženými do relikviáře a technologiemi postupy při restaurování. D. Staňková kompilačně shrnula základní odbornou literaturu, která k tomuto tématu byla u nás publikována (jedná se především o práce Dagmar Hejdové a Evermoda G. Šidlovského). Ačkoliv jsou texty Staňkové určené spíše pro povšechné seznámení se s relikviářem, nepostrádají také upozornění na některé odborné ikonografické otázky, kterými se ve svých studiích zabývali Hejdová a Šidlovský.

Relikviář svatého Maura je znám pohnutými osudy a zejména dramatickými okolnostmi jeho nalezení v letech 1984–1985. Tyto souvislosti přináší „detektivní“ text jednoho z aktérů, vedoucího tehdejší pátrací skupiny Františka Maryšky. Věrohodnost celé historky o tom, jak byl relikviář objeven v době komunistického Československa v útrobách hradní kaple Bečov navzdory snaze „amerického agenta“ odkoupit jej od československé vlády, zůstává nicméně sporná. Sérii příspěvků doplňují čtivé statě Ondřeje Cinka, jenž seznamuje s dějinami Relikviáře svatého Maura a hradu Bečov, a současného kastelána Tomáše Wizovského, který nabízí pohled do aktuálních hradních sbírek.

Anotovaná kniha, jež vyšla i v německé mutaci, se zaměřuje především na širší čtenářské publikum, ani odborné veřejnosti však díky bohaté obrazové dokumentaci nemusí být bez užitku. Zejména některé detaily výzdoby jsou publikovány vůbec poprvé a vhodně tak doplňují předešlá vědecká pojednání, která v tomto ohledu byla skoupější. Poněkud problematická je dostupnost, neboť knihu lze zakoupit pouze na zámku Bečov.

MIRIAM KOLÁŘOVÁ

Helena SOUKUPOVÁ, *Anežský klášter v Praze, 2.*, rozšířené vydání, Vyšehrad, Praha 2011

464 s., ISBN 978-80-7429-012-1

Pražský Anežský klášter, již několik desetiletí sloužící jako výstavní prostory Národní galerie, není třeba představovat. Jeho komplexní dějiny zpracovala ve svém stěžejním díle, vydaném roku 1989, Helena Soukupová. Po dvaceti dvou

letech se čtenáři dočkali vydání druhého, které vyniká nejen citlivou grafickou úpravou, ale také nezbytnými korekcemi a rozšířeními. Jak sama autorka ve své předmluvě píše, změny po listopadové revoluci dovolily s otevřením hranic „vidět problematiku v širších souvislostech“, což se samozřejmě odráží mimo jiné v možnostech komparace a dostupnosti zahraniční literatury.

Kniha obsahuje celkem deset chronologicky řazených oddílů, přičemž první dva jsou v přiměřeném rozsahu věnovány osobnosti samotné zakladatelky kláštera a vzniku a vývoji františkánského řádu. Drobná doplnění týkající se poznatků z vidžinských listin a formálního popisu architektury zahrnuje třetí kapitola, seznamující čtenáře s průběhem prvního stavebního období kláštera (dvoulodí kostela sv. Františka, konvent klarisek, kaple sv. Michala), založeného snad už roku 1231. Soukupová rozšiřuje druhé vydání o informace k dormitáři klarisek a o znalosti, které čerpá z archeologického průzkumu Květy Reichertové (1968). Do druhého stavebního období spadá dostavba ženského kláštera (ambit, presbytář kostela sv. Františka, kaple Panny Marie, Anežčina soukromá oratoř) a připojení konventu menších bratří. Právě kapli Panny Marie autorka nově interpretuje jako prostor pro benedikci abatyše, zasvěcení nových sester a k jiným účelům, pro něž bylo dovoleno knězi či biskupovi sloužit mši uvnitř klauzury. K dalším novým postřehům patří text k chrámovým bohoslužebným předmětům, některé informace o klášterní kuchyni, hovorňe a průběhu rozhovorů i o dochovaných středověkých náhrobcích.

K nejdůležitějším událostem v historii kláštera náleží založení přemyslovského mauzolea, chrámu zasvěceného Spasiteli (Salvátoru), ke kterému došlo zřejmě den po korunovaci krále Přemysla, 26. prosince 1261. Svatyně Salvátora se stala schránkou nejvzácnějších relikvií Českého království. Soukupová předpokládá, že tou nejcennější byl Kříž Přemysla Otakara II., dnes chovaný v chrámovém pokladu v Řezně. Jeho původní určení pro Anežčino královské mauzoleum vyvozuje zejména na základě ikonografického rozboru. Druhé vydání je rozšířeno o text k relikviáři s olejem sv. Mikuláše a také o další poznatky a polemiky k relikvii prstu tétož světky.

Značná pozornost je věnována iluminovaným rukopisům. Stejně jako v prvním vydání se Soukupová zabývá především tzv. Oseckým lekcionářem a své úvahy obohacuje ještě o další detaily a o souvislosti mezi klariským klášteřem a klášteřem ciriaků; zde byla nejpozději ve 14. století písařská a iluminátorská dílna, v níž

mohl být rukopis sepsán a vyzdoben. Soukupová se staví proti převládající hypotéze, že lekcionář vznikl pro klášter cisterciáků v Mariensternu, a za donátorku rukopisu určuje Anežku Přemyslovnu. Svoji teorii se snaží podepřít výkladem některých výjevů, které klade do souvislosti s historickými událostmi pojícnými se k osobnosti Přemysla Otakara II. Práci datuje kolem roku 1280 a „nevylučuje ani možnost, že hotový rukopis mohl získat pro klášter Marienstern diplomat krále Václava II., biskup Bernard III. z Kamence“.

Iluminovaným rukopisem *Život sv. Františka* se zabývá Soukupová v následujícím, šestém oddíle, jež doplňuje o nejnovější literaturu k tématu, a dílo se snaží na základě bližšího rozboru zde zachyceného zázraku datovat do let 1302–1317. Kapitola však pojednává zejména o pohřbech a dochovaných náhrobcích (náhrobek královny Kunhuty Uherské, Markéty – dcery Přemysla Otakara II., a princezny Guty Druhé) a o prvních pokusech o Anežčino svatořečení, které vedly k sepsání legendy o jejím životě a zázracích. Tato legenda se stala důležitým historickým pramenem jak k Anežčinu životu, tak k dějinám a topografii kláštera.

Úsilí o kanonizaci české princezny pokračovalo i v období vlády Lucemburků, a to zvláště z iniciativy královny Elišky. Tzv. Milánský rukopis, konečná redakce Anežčina životopisu, však podle nejnovějšího bádání nevznikl na popud manželky Jana Lucemburského, ale pro potřeby jednotlivce nebo spíše komunity oddané účtě sv. Anežky, tedy zřejmě pro samotný klášter klarisek. Soukupová předpokládá, že rukopis pochází z písařské a iluminátorské dílny při klášteře cyriaků, tedy z těsného sousedství sdruženého kláštera klarisek a menších bratří. Nově autorka také informuje o existenci bekyní v blízkosti kláštera a o pohřbech v ambitu mužského konventu. Za doklad reformního smýšlení komunity na Františku považuje Soukupová tamní návštěvu minority Petra Filarga, pozdějšího papeže Alexandra V., o které svědčí zakládací deska oltářů s datem 1396, nalezená ve svatyni Salvátora.

Osudy kláštera v 15. a 16. století líčí osmý oddíl knihy. I když klášter za husitské revoluce nezankl, znamenala konec jeho rozkvětu. Klarisky žily do roku 1437 ve vyhnanství a klášter se proměnil ve zbrojnici a mincovnu. Nepříliš dobré poměry zde panovaly rovněž za Jagellonců a i v pozdějších dobách se klášteřu dostávalo jen málo pozornosti, což ale umožnilo dochování jádra Anežského kláštera v jeho středověké podobě.

Poslední dvě kapitoly rozsáhlé publikace se váží už čistě k novověku a oproti prvnímu vydání

doznaly jen nepatrných změn. Výjimkou je logicky závěr knihy (asi 7 stran textu), zachycující léta 1989–2011, kdy došlo zejména v rámci oprav pro využití prostor Národní galerií, ale paradoxně i díky zásahům vynuceným povodní roku 2002 k řadě nových dílčích poznatků.

Nelze pochybovat o tom, že i druhé vydání tohoto monumentálního díla s řadou celostránkových barevných příloh, s dobovými fotografiemi, plány a kresebnými rekonstrukcemi nalezne náležitou odezvu. Laici ocení jednak čtivou formu textu, jednak bohatost obrazového materiálu, odborníci pak především precizní poznámkový aparát a obsáhlý seznam pramenů a literatury podněcující k dalšímu bádání. Užitečný je také přehled dat a rejstříky. K zamyšlení by mohla vést volba zobrazení na přebalu knihy s výřezem z oltáře křížovníckého velmistra Mikuláše Puchnera, kde se podle recentního bádání (viz katalog *Svatá Anežka Česká, princezna a řeholnice*, Praha 2012, s. 192) nenachází sv. Anežka, ale sv. Hedvika. Snad by se dalo bez nadsázky říci, že zpracování knihy odpovídá svou monumentalností, ale i citlivostí a vyvážeností samotné stavbě Anežského kláštera.

MARTINA KUDLÍKOVÁ

Aleš MUDRA, *Ecce panis angelorum. Výtvarné umění pozdního středověku v kontextu eucharistické devoce v Kutné Hoře (kolem 1300–1620)*, Nakladatelství Halama, NPÚ ÚOP v Praze, České Budějovice – Praha 2012
319 s., ISBN 078-80-97082-24-9

„Kult eucharistie se stal ve vrcholném a pozdním středověku jedním z ústředních témat celé evropské kultury a jako takový prostupoval všemi sférami života tehdejší společnosti.“ První větu své knihy si autor vypůjčil od Miri Rubin, která touto formulací dobře vystihla závažnost i nosnost tématu. Dříve než vlastní téma si však musíme přiblížit výchozí situaci.

Ačkoli Kutná Hora byla po Praze druhým či třetím největším městem Českého království, až do roku 1410 neměla vlastní faru. Původní dřevěné kaple při šachtách odváděly důchody malínskému faráři, a to až do roku 1375, kdy byly všechny tyto kaple s výjimkou kaple v královském dvoře inkorporovány k sedleckému opatství. Z kaplí postupně vyrostly dva kamenné městské kostely, „hořejší“ (též Vysoký) sv. Jakuba